

Всяка людина, котра дійсно любить наш край, звичайно, піде на все, щоб уникнути між його населенням тої незгоди, котра поки що найбільш, на жаль, так характеризує нашу державу. На жаль, в цій справі не всі це розуміють». Далі у статті зауважувалося, «що Мури знаходяться в самій бідній та антисанітарній частині м. Вінниці – так званій Єрусалимці, де нема ні одного скверика». Автор пропонував «для майбутнього сквера відвести єдине незабудоване на Єрусалимці місце – пустопорожнє величезне подвір'я Мурів. Зелень і сади є єдина краса нашого міста. Вони одні може тільки і нададуть Вінниці милий вигляд. Розвести у Мурах сад – значить не тільки дати дітям бідного населення Єрусалимці потрібний ім сквер, але й повернути Мурам можливий старинний вигляд, бо в давньому Мури були оточені величезним садом. Завести в Мурах сад чи сквер бере на себе Музей, коли йому віддасть дума Мури. А чи віддасть вона їх – побачимо в понеділок, коли ця справа остаточно уже вирішиться в думі» [4].

Зауважимо, що зазначені статті у «Республіканських вістях» мали певний резонанс, адже вінницька дума 23 січня 1919 р. ухвалила другу постанову про передачу приміщення «Мурів» для музею [2, с. 8].

Загалом, публікації газети «Республіканські вісти» слугують важливим джерелом для вивчення охорони історико-культурних пам'яток у Вінниці.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА:

1. Гальчак С. Д. Розвиток краєзнавства у Східному Поділлі: XIX – поч. XXI ст. Вінниця: Меркьюрі-Поділля, 2013. 676 с.
2. Кароєва Л. Р. Густав Вольдемарович Брілінг. // Подільська старовина: Зб. наук. праць. Вінниця: РВВ ВАТ «Віноблдрукарня», 1998. С. 5-15.
3. Часописи Поділля. Історико-бібліографічний збірник з нагоди 150-ліття першої газети на Україні (1776-1926) та 10-ліття існування УСРР. Вінниця, 1927. 146 с.
4. Штовхун Іван. Справа охорони культурно-історичних пам'яток у м. Вінниці. // Справа охорони культурно-історичних пам'яток у м.Вінниці //Республіканські вісти. 1919.Ч. 37. 18 січня. С. 1.
5. Штовхун Штовхунівський Бібліотечні справи у м. Вінниці. //Республіканські Вісти. 1919. Ч. 42. 24 січня. С. 1.
6. Штовхун Степашинський Архивна справа у м. Вінниці. //Республіканські Вісти. 1919. Ч. 38. 19 січня. С. 1-2.
7. Ю. Степашинський. Про справу організації Музею у Вінниці. //Республіканські Вісти. 1919. Ч. 36. 17 січня. С.1.

Павло Кравченко

Л. ВАСИЛЬЄВ ПРО ПРИЧИНИ УСПІХУ НАЦИСТІВ І БІЛЬШОВИКІВ

У статті аналізуються погляди російського історика Л. Васильєва щодо причин успіху німецьких націонал-соціалістів та російських інтернаціонал-комуністів при утвердженні їхніх режимів. Поряд з насильством, звертається увага на маргінальний характер суспільств двох держав на початку – у 30-х рр. минулого століття. Наголошується на необхідності врахування уроків історії в сьогоденних реаліях становлення Української державності.

Ключові слова: маргінали, нацизм, більшовизм, совєтський режим, окупація, патерналізм.

Успіх більшовицького перевороту 1917 р. в Росії і прихід нацистів до влади у 1933 р. та їхнє утвердження по різному пояснюються істориками, політологами, економістами тощо. На наш погляд, цікавою й обґрунтованою в цьому відношенні є точка зору російського історика Леоніда Васильєва. Він, традиційно звернувши увагу на «демонічний» характер вождів, їх здатність вести за собою народ, виділив ще одну характерну рису тогочасних німецького і російського суспільств – їх люмпенізацію і роль цього потужного прошарку населення, що з'явилося у німецькому і російському місті дякуючи промисловому розвитку. Саме вони, з їхнім невисоким рівнем сприйняття світу, з потребами і реальним маргінальним статусом зіграли чи не вирішальну роль у подіях 1920-х – 1930-х рр. в обох країнах.

Зауваживши, що німецькі селяни і солдати помітно відрізнялися у кращий бік від російських за рівнем розвитку (акуратність, самодисципліна тощо), російський історик зазначає, що вони все одно стали активними прихильниками нацистів. Чому це відбулось? Що зіграло головну роль?

Своє пояснення Л. Васильєв розпочав з того, що все ж таки основою підтримки обох партій, більшовицької та нацистської, були в першу чергу жителі міст, а не селяни. В Росії це проявилось дуже швидко. Російські селяни, (й українські теж) спочатку всерйоз сприйняли більшовицьке гасло «земля – селянам», та вже під час громадянської війни почали активно протистояти спробам більшовиків насильно експропріювати продукти (воєнний комунізм). А після фактичного поголовного знищення заможних господарств під приводом класової боротьби з куркулями, яка супроводжувалася голодомором, селяни і взагалі стали вважатися режимом як ненадійна соціальна верства, яку необхідно тримати в покорі, даючи лише можливість злиденного існування за допомогою присадибних ділянок при умові кріпосної по суті праці в колгоспі за трудовні. (Зауважуємо, що мова йдеться про російське село: що ж до України, то її селяни сприймали прихід більшовиків як нових окупантів. Відповідно, відносини українських селян і більшовицького окупаційного режиму склалися принципово по іншому, що не є предметом нашого розгляду).

Російські совєтські колгоспи з німецькими індивідуальними приватновласницькими господарствами практично нічого спільного не мали. Та було дещо спільне у психології вихідців з учорашнього російського кріпосного і німецького залежного від юнкерів селянства. Що мається на увазі?

Велика кількість робітничого класу Німеччини, зазначає Л. Васильєв, формувалася саме з селян Пруссії, які були помітно відсталішими від інших регіонів країни. Саме вони, що селилися в різних містах і які відразу ж стали втрачати зв'язки, характерні для села, перші одне-два покоління, а то й більше, залишалися некваліфікованою чи малокваліфікованою робочою силою, а в політичному відношенні, як правило, маргіналами. Це відразу відзначилося на політичному житті країни: коли старі потомственні робітники складали кістяк СДПН, то нові, маргінали, були тим резервом, звідки поповнювалися компартія Німеччини і націонал-соціалістична партія. В

більшовицькій Росії була та ж ситуація, з тією лише різницею, що в СРСР, де кадрових робітників було вкрай мало, а робітничий клас поповнювався у більшості за рахунок селян, що тікали зі злиденного колективізованого села, в нових радянських містах просто не було політичного вибору в умовах більшовицької однопартійної системи. У Німеччині вибір теж зник після приходу до влади націонал-соціалістів у 1933 р. А соціопсихологічна схожість нових жителів міста в Німеччині та радянській Росії багато що пояснює, коли мова заходить про джерела активної підтримки населенням правлячої партії.

Звісно ж, зауважує Л. Васильєв, німецькі селяни були більш розвинуті, грамотніші та заможніші у порівнянні з російськими, та, коли взяти до уваги те, що Німеччина зовсім недавно була різко відкинута назад поразкою у Першій світовій війні, то відмінність між ними буде не такою вже й суттєвою. До того ж, буржуазно-демократичні традиції в середньостатистичному німецькому місті помітно поступалися англо-французьким, не кажучи вже про північноамериканські. Не варто забувати також і про схильність дисциплінованих німців поважати начальство. Це, до речі, пояснює і силу, і чисельність і Націонал-соціалістичної партії, і Комуністичної партії Німеччини.

Л. Васильєв звертає увагу на ще одну особливість, яку необхідно мати на увазі і українським політикам та державним діячам, розбудовуючи Українську державу. Він зазначає, що в буржуазно-демократичній Німеччині помітно відчувався вплив звичної структури влади-власності з усіма її особливостями, від принципу редистрибуції до авторитарного режиму. Звісно, що цей вплив був незрівнянно менший, ніж у радянській Росії, та все ж саме він пояснює в першу чергу маргінальну поведінку вчорашніх і позавчорашніх селян, які почувалися відірваними від звичного середовища і пригнобленими великим капіталом. Ці люди не втратили звичної тяги до сильної влади і патерналістського авторитаризму начальника. Вони мало що тямили у політичній боротьбі, та брали активну участь у виборах, на яких кожний з них стикався з партійними «ловцями душ», які, на кшталт російських більшовиків, зрозумілою мовою, використовуючи примітивну лексику, пояснювали їм, куди і з ким необхідно йти, до чого прагнути, кого слухатися, щоб досягти швидкого успіху. Л. Васильєв зауважує, що Німецька націонал-соціалістична партія комплектувалась не тільки за рахунок маргіналів із селян. До неї входили і представники інших верств населення. Фюрер, зазначає історик, постійно нагадував, що його партія має відношення до робітників і до соціалізму, правда, не марксистського. Він не випадково, а усвідомлено публічно турбувався про соціальні блага для низів суспільства. І ці низи, яким явно не був потрібний «журавель у небі» (світле майбутнє у комуністів) охоче йшли йому назустріч. У 25-ти пунктах програми нацистів приділялась увага патерналістській турботі держави про добробут народу, говорилося про участь робітників у розподілі прибутків приватних підприємств. Ішла мова також про значимість середнього класу на протигагу великому капіталові, а також про те, що тільки посилення ролі держави і вождя може гарантувати все це. Коли до цього додати розмірковування про єдність німців, про завоювання нових територій, про

необхідність ліквідації принизливого Версальського мирного договору, то картина стане більш зрозумілою. Нацисти пропонували вихід з важкого становища великій частині населення, яке, під впливом умілої пропаганди, було готовим пожертвувати багато чим для досягнення мети. Стосувалося це і євреїв, яких нацистська пропаганда показала як розумних і вмілих жителів міста, що дуже комфортно влаштувалися на «нашій німецькій землі». Хіба це справедливо?

Отже, Л.Васильєв стверджує, що прихід нацистів до влади був закономірний і, більше того, добре підготовлений. У країні з її зруйнованою війною економікою, з масовим безробіттям, держава з її скромними субсидіями була єдиною силою, яка допомагала якось вижити. Це розуміли міські низи, а іншим, у тому числі і «капіталістичним хижакам», залишалося тільки підкоритись. Інші партії у таких умовах мало що могли протиставити нацистам.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Васильєв Л. Всеобщая история. Том 5. От нового времени к современности: учебное пособие. М.: КДУ, 2013. С. 337-340.

Олег Мельничук, Віталій Тучинський

СПОГАДИ Д.Т. ШЕПІЛОВА ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ІСТОРІЇ СРСР 1950 – 60-Х РР.

У статті проаналізовано книгу спогадів Д.Т. Шепілова, державного та політичного діяча, який упродовж першої половини 1950-х рр. обіймав відповідальні державні та партійні посади. Акцентовано увагу на висвітленні процесів в середовищі вищого керівництва СРСР означеного періоду.

Ключові слова: «антипартійна група», Д. Шепілов, культ особи, М. Хрущов, політична боротьба.

Громадянам СРСР, які прожили своє свідоме життя у 50 – 60-х рр. ХХ ст., а також усім, хто цікавився радянською історією прізвище Шепілова Дмитра Трохимовича відомо, здебільш, через словосполучення «і примкнувший до них Шепілов». Завдяки цій фразі останній зразу ж став героєм чисельних анекдотів і навіть номінальною фігурою любителів «зеленого змія». Так, двоє осіб, зустрівшись у черзі за горілкою, у пошуках третього товариша по чарці зверталися до нього із запитанням: «Шепіловим будеш?», тобто, чи приєднаєшся до нас. Звернемося до біографії, щоб з'ясувати, яке ж насправді місце у суспільному житті того часу займав Д. Шепілов.

Дмитро Трохимович Шепілов народився 23 жовтня 1905 р. в місті Ашхабад в сім'ї робітника залізничних майстерень. Після переїзду сім'ї в Ташкент навчався спочатку в гімназії, а потім у середній школі. В 1926 р. закінчив юридичний факультет Московського державного університету імені М.В. Ломоносова, а в 1933 – аграрний факультет Інституту червоної професури. З 1926 р. працював в органах юстиції, а з 1933 р. – у політвідділі одного із сибірських радгоспів. Після публікації ряду статей був запрошений